

16.02.2023

Sara Maredudd Jones
Cyswllt Contact
Ffôn Phone
03305 880450

Erthygl i'r Wasg Press Release

Stori'r Iaith yng nghwmni Elis James

Mae'r gyfres ddogfen newydd sbon ar S4C, **Stori'r Iaith**, wedi bod yn mynd â ni ar drywydd hanes y Gymraeg a pherthynas unigryw pedwar cyflwynydd gwahanol â'r iaith.

Mae'r Gymraeg wedi bod mewn sefyllfa fregus fwy nag unwaith, a dros fil o flynyddoedd wedyn, mae o yma o hyd. Mae'n stori gwbl rhyfeddol ac yn y bennod olaf, fydd ar S4C ar ddydd Gŵyl Dewi, mi fydd Elis James yn edrych yn ôl dros ganrif heriol yn hanes yr iaith Gymraeg ac ar rai o'r newidiadau mwyaf tyngedfennol yn ei hanes gan hefyd holi am ei dyfodol.

Cafodd Elis, sy'n gomediwr, yn ddarlleddwr ac yn bodlediadwr ei eni'n Hwlfordd, Sir Benfro, a treuliodd ei blentyndod yng Nghaerfyrddin ar aelwyd gwbl Gymraeg ei iaith.

Erbyn hyn, mae'n byw yn Llundain gyda'i bartner, Isy o Swydd Derby, a'u dau o blant:

"Mae ein stori ni'n debyg i stori miloedd o bobl...Bydden i'n teimlo'n euog iawn taswn i ddim yn treial pasio hwnna ymlaen, ond fi'n trio fy ngorau."

Moment arbennig i Elis yn y rhaglen yw cwrdd â'r ieithydd o Sir Fôn, yr Athro David Crystal. Mi wnaeth darllen ei lyfr, Language Death, ateb llawer o gwestiynau oedd gan Elis ac mae o'n ei edmygu'n fawr. Mae 6,000 o ieithoedd yn y byd, gydag un yn marw pob pythefnos, ond yn ôl David Crystal, nid yw'r Gymraeg ar y rhestr yma. Felly sut y mae'r iaith wedi goroesi crystal?

Ers 2017, mae Llywodraeth Cymru wedi gosod targed o gyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. Mae un iaith leiafrifol arall wedi cyrraedd hyn yn barod, sef Basgeg. Mae Elis yn ymweld â Donostia, neu San Sebastian, ardal ble mae'r iaith ar ei gryfa'. Mae'n clywed am gyfnod pan roedd yr iaith wedi'i wahardd a'r adfywiad anhygoel sydd yn golygu ei bod hi'n mynd o nerth i nerth.

Roedd canol yr ugeinfed ganrif yn gyfnod cythryblus i'r iaith a bydd Elis yn mynd ar drywydd hanes rhai o'r arwyr sydd wedi brwydro dros y Gymraeg. Yn eu plith, Trefor ac Eileen Beasley a'u safiad o wrthod talu bil treth tan eu bod nhw'n derbyn un Cymraeg, Saunders Lewis a'i arraith enwog Tynged yr Iaith ym 1962, Gwynfor Evans yn herio'r llywodraeth am fynd yn ôl ar eu addewid o sefydlu sianel Gymraeg a Dafydd Iwan a'r ymgyrch am arwyddion dwyieithog.

"Mae'n rhaid i chi rhoi gymaint o barch i'r protestwyr a'r pobl oedd yn ymgyrchu ar y pryd." Meddai Elis, "achos ma beth wnaethon nhw – dyw e ddim byd llai 'na chwyldro."

Mewn sgwrs gyda chriw o gefnogwyr pêl-droed Cymru bydd Elis yn trafod y newid mewn agweddau tuag at y Gymraeg ar y terasau, a sut mae hynny wedi treiddio trwy gymdeithas yn ehangach dros y blynnyddoedd diweddar.

Bydd Elis hefyd yn holi am ddyfodol yr iaith, a pha mor barod ydym ni i'r newid ieithyddol fydd yn digwydd wrth ddenu siaradwyr newydd.

Meddai Elis: "Mae Cymraeg yn ddarn o jigsô'r byd...Ma' fe yn fwy 'na ffordd o gyfathrebu, ma' fe'n ffordd o fyw, yn ffordd o edrych ar y byd."

Mae penodau blaenorol o **Stori'r Iaith** gyda Sean Fletcher, Lisa Jên ac Alex Jones ar gael i'w wyllo ar alw ar S4C Clic.

Nodiadau i Olygwyr:

Yn ymddangos yn y bennod yma o Stori'r Iaith mae'r band Adwaith, Yr Athro a'r ieithydd David Crystal, y Bargyfreithiwr Gwion Lewis CB, yr hanesydd Dr Marion Loeffler, Heledd Gwynfor sy'n ymgrychyd iaith ac wyres i Gwynfor Evans, Begotxu Olaizola sy'n siarad Cymraeg a Basgeg, Jose Antonio De La Uranga, pel-droediwr Real Sociedad 1972-78 a Jose Angel Iribar, pel-droediwr Athletico Bilbao 1963-80. Yn ogystal â'r Athro Elin Haf Gruffydd Jones, Yr Athro Delyth Prys o Uned Technolegau Iaith Prifysgol Bangor sy'n arwain tîm sy'n gweithio i hawlio lle i'r Gymraeg yn y byd digidol, Dr Dylan Foster Evans a'r perfformwyr Lloyd Lewis a Dom James.

Stori'r Iaith

Nos Fercher 1 Mawrth 9.00, S4C

Isdeitlau Saesneg

Ar alw: S4C Clic, iPlayer a llwyfannau eraill

Cynhyrchiad Rondo ar gyfer S4C

15.02.2023

Sara Maredudd Jones
Cyswllt Contact
Ffôn Phone
03305 880450

Erthygl i'r Wasg Press Release

'Stori'r Iaith' with Elis James

The brand-new documentary series on S4C, **Stori'r Iaith**, has been taking us on a journey of the history of the Welsh language and four different presenters' unique relationship with the language.

The Welsh language has been in a vulnerable position more than once, and over a thousand years later, it is still here. Its an astonishing story and in the last episode, which will be on S4C on St David's Day (1 March), Elis James will look back at a challenging century and some of the most critical changes in its history while also asking about her future.

Elis, a comedian, broadcaster, and podcaster, was born in Haverfordwest, Pembrokeshire, and spent his childhood in Carmarthen in an entirely Welsh-speaking household.

He now lives in London with his partner, Isy from Derbyshire, and their two children:

"Our story is similar to the story of thousands of people...I would feel very guilty if I didn't try to pass it on, but I try my best."

A special moment for Elis in the programme is meeting the linguist from Anglesey, Professor David Crystal. Reading his book, Language Death, answered many questions that Elis had, and he admires the author very much. There are 6,000 languages in the world, with one dying every two weeks, but according to David Crystal, Welsh is not on this list. So how has the language survived so well?

Since 2017, the Welsh Government has set a target of reaching one million Welsh speakers by 2050. One other minority language has already reached this, the Basque language. Elis visits Donostia, or San Sebastian, an area where the language is at its strongest. He learns about a time when the language was banned and its incredible revival that means that it is going from strength to strength.

The middle of the twentieth century was a turbulent time for the Welsh language and Elis will follow the history of some of the heroes who have fought for it. Among them, Trefor and Eileen Beasley and their stance of refusing to pay a tax bill until they received a Welsh one, Saunders Lewis and his famous speech *Tynged yr Iaith* in 1962, Gwynfor Evans challenging the government for going back ojn their promise to establish a Welsh language channel and Dafydd Iwan and the campaign for bilingual signs.

"You have to give so much respect to the protesters and the people who were campaigning at the time." Elis said, "because what they did - it's nothing less than a revolution."

In a conversation with a group of Welsh football fans, Elis will discuss the change in attitudes towards the Welsh language on the terraces, and how that has spread to society more widely over recent years.

Elis will also ask about the future of the language, and how prepared are we for the linguistic change that will take place as new speakers rise.

Elis said: "Welsh is a piece of the world's jigsaw... It's more than a way of communication, it's a way of life, a way of looking at the world."

Previous episodes of **Stori'r Iaith** with Sean Fletcher, Lisa Jên and Alex Jones are available to watch on demand on S4C Clic.

Stori'r Iaith

1 March, 9.00pm

English subtitles available

On demand: S4C Clic, iPlayer and other platforms

A Rondo production for S4C